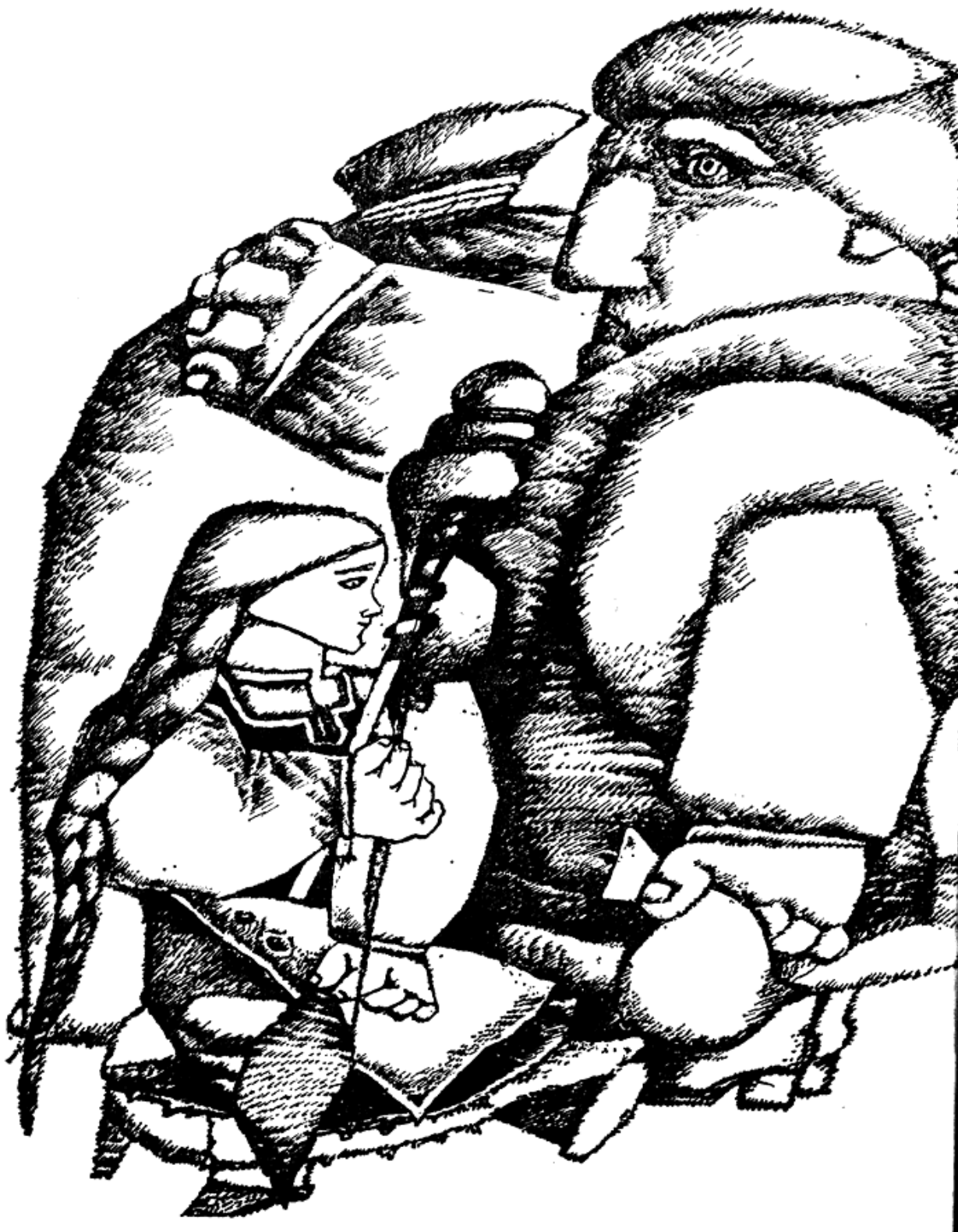

ГЕОРГИ РУСАФОВ
ЧУДОДЕЙНИТЕ ПОДАРЪЦИ

chitanka.info

I

Преди много, много години в долния край на онуй забутано сред планинските пущинаци селце протягали клоните си в небесната вис два

самотни гиганта, два вековни бряста. В букналите от зеленина корони на могъщите дървета се спотайвали безброй птичи гнезда. А долу, под дебелата им сянка се белеела, пак като птиче гнездо, вехта къщурка. В тази къщичка — грохнала от старост, с покрив от изгнила слама и голямо колкото човешка длан прозорче — живеели бедно селският говедар, неговата жена и тяхната единствена дъщеричка.

За чудо и приказ било туй момиче!

Хубаво като картинка, сладкопойно като чучулига, работливо като пчелица, девойчето от тъмни зори до среднощна доба все нещо се трудело, все нещо майсторяло, за да помогне с каквото може и то сиромашката им софра да не останела без хляб и гозба. Денем девойката, седнала под светлината на малкото прозорче, тъкала в разбоя хорски платна или плела на богатите люде фланели и чорапи. А стъмнело ли се, хващала писаната си хурка и до трети петли пъргавото ѝ вретенце изпридало неуморно тънки като паяжина нишки от чужди къдели. Изпод чевръстите ѝ пръсти всичко излизало от хубаво похубаво, та хората непрекъснато я търсели, никога не я оставяли без работа и с всеки изминат ден славата ѝ се разнасяла все по-надалече и по-надалече... И ето една привечер пред вратата на сиромашкия дом спрял тежък търговец, дошъл чак от столицата. Той свалил от каруцата си голям чувал, претъпкан догоре с вълна, посочил го на говедарската щерка, па ѝ казал:

— Слушал съм много чудесии за златните ти ръце и доход сам да проверя колко са прави тия, дето те хвалят... Хайде да се договорим така: ако до утре заран изпредеш вълната в този чувал, ще ти начета за награда сто жълтици, ала остане ли при изгрев слънце дори само една къделя неизпредена, ти ще ми слугуваш без плата три години! Скланяш ли?

Пъргавата девойка, която никога не се плашела от каквато и да било работа, помамена от богатата награда, без много-много да му мисли, приела условието на търговеца. Но щом оня се загубил с празната си каруца към селския хан, момичето изведнъж се сепнало, плеснало отчаяно ръце, извикало:

— Майко мила, какво направих аз — така лесно ли се изприда за една нощ с хурка и вретено такъв голям чувал вълна!... Ох, залудо ще ми отидат три годинки от младостта!

Сетне — като разбрала, че вече е късно да се отметне от дадената дума и вайканията няма с нищо да ѝ помогнат — девойката взела да си блъска главата какво да стори, та хем да спечели жълтиците за бедното си семейство, хем да остане свободна в драгата ѝ бащина къщурка. Мислила, колкото мислила, изведнъж ѝ хрумнало да иде с пълния чувал вълна, хурката и вретеното при един сух кладенец, който от незапомнени времена зеел изоставен и забравен далеч под селото.

— Като стигна при кладенеца, ще седна на каменния му пръстен, ще пусна в дълбокото му гърло дълга, предълга нишка и тъй ще изпреда три пъти повече прежда, отколкото ако остана да работя у дома! — рекла си радостна тя.

Веднага след туй развеселената дъщеря на говедаря метнала чувала на гръб, мушнала под мишницата си хурката и вретеното, па припнала право към сухия кладенец. За неин късмет, щом стигнала там, на небето изгряла пълнолика месечина. Навред станало светло като ден. Полето заприличало на сребърна тепсия. Нейде в близките шубраци запял славей. Сред незримата плетеница на лунните лъчи забръмкали в луда надпревара току-що пробудените майски бръмбари.

— А сега на работа, момиче, по-хубава нощ за предене от тази няма! — подканила се самичка девойката и както си била наумила, бързо-бързо се наместила върху широкия каменен пръстен на запустелия кладенец.

Нетърпеливата предачка въртнала вретенцето и то се изгубило с весело бръмкане дълбоко в кладенчовата бездна, повлякло със себе си дълга, предълга нишка, нежна като паяжина, гладка като коприна. Така само с няколко завъртания на вретеното чевръстите пръсти на момичето стопили първата къделя, сякаш юлско слънце изпило снежна пряспа. Същото направила и с втората, и с третата, и с още цял куп къдели, кажи-речи, мигом, щом те кацнели на писаната ѝ хурка. И ако вървяло все така леко, може би вълната в претъпкания чувал на търговеца щяла да се превърне до последното влакънце в тънка прежда много време, преди да се зазори... Но когато наближила полунощна доба, ярката луна изведнъж помръкнала, като че ли огромен паяк легнал с цялото си грозно тяло върху нея, и всичко край девойката тозчас потънало в непрогледен мрак. Замлъкнал, сякаш прострелян, славеят от близкия шубрак. Спотайли се сред тревите майските бръмбари.

Едновременно с угасването на нощното светило в кладенеца нещо затрепцяло, нещо засвистяло, забоботило. А в тъмната доскоро кладенчова фуния засвяткали със съскане сини искри и докато момичето да разбере какво става, невидима ръка дръпнала с все сила вретеното. Откъснала го от изопнатата нишка и го отвякла със себе си дълбоко надолу към черното като катран дъно заедно с всичката напредена върху него прежда...

— Ами сега, какво ще правя сега без пъргавото си вretienце! — писнала девойката. — С какви очи ще погледна утре заран търговеца, като се явя при него само с наполовина изпредена вълна и с цяло вретено прежда по-малко?... Не, това не трябва да стане; дори в пъкъла ще слеза, но ще си намеря вretienцето с преждата и няма да се оставя да падне сянка върху честното ми сиромашко име!

След тези думи дъщерята на говедаря потулила в близките храсталаци хурката с недопредената къделя и преполовения чувал с недовършената вълна. Сетне запретнала поли и — мечка страх, мене не! — започнала да слиза храбро надолу в тъмната непрогледна бездна на кладенеца... Още с първите ѝ стъпки разсърхналите камъни на старата зидария взели да посърцват зловещо, да се клатят заплашително и тук-там да се свличат със страховит громол към невидимото дъно. Да чуеш само трясъка и воя им, косите ти ще настръхнат! Ала сърцатата девойка нито запряла, нито дори помислила да се върне назад, а продължила да слиза все по-безстрашно надолу, смъквала се с всяка крачка все по-смело и по-смело, по-надълбоко и по-надълбоко в кладенеца. Накрая стъпила с въздишка на облекчение върху дъното и тутакси започнала да опипва с разтреперани от преживяното вълнение ръце купчината сринати камънаци, за да търси между тях изчезналото си вretienце. Но колкото и старателно да шарели навред пръстите ѝ, девойката намерила там само нишката от преждата върху отвлеченото вретено, а него все го нямало и нямало.

— Нищо, това е половин беда, нишката ще ме изведе при вretienцето ми!... — не паднала духом тя и тръгнала пипнешком в тъмата като сляпа подир следата от размотаната прежда.

Вървяла така колкото вървяла по някакъв тесен коридор, докато по едно време непрогледната тъмнина, която я притискала от всички страни, изведнъж се разпиляла, сякаш издухана от напорист вятър гъста мъгла. В очите ѝ блискала такава ярка светлина, че тя неволно

затворила клепки. А когато открила отново взор, пред изумените ѝ очи засияла с цялата си неவிжданa красота дивно хубава подземна долина, рейнала се с целия си чар надлъж и нашир, далече, далече пред смаяния ѝ поглед...

II

Чудна била тази подземна долина!

Всичко сред нейната безбрежна шир се къпело във вълшебна светлина, а никъде не се виждало нито слънце, нито луна, нито звезда, нито пък някакво друго светило. Тук и там се полюшвали сънно като златни езерца вече узрели ниви. Греели сякаш под дъжд от жарки слънчеви лъчи просторни ливади, поръсени щедро с милиони дъхави цветя, събрали в себе си всичките цветове на небесната дъга. Пламтели с изумрудени пламъци озарените от невидими пожари дървета в мъничките дъбрави, пръснати навсяде из долината като малки острови сред необятно златно море.

Но от цялото това великолепие малката предачка се зарадвала най-много на преждата от изчезналото ѝ вретено, която зърнала от пръв поглед да лежи току пред краката ѝ. Нейната тънка нишка се протягала като изопната струна по една сребърна пътечка, която се губела към края на долината. Затуй, щом си поела дъх, девойката мигом хукнала подир следата на вretienцето, сляпа за всички останали прелести на този чуден подземен кът.

Тичала, колкото време тичала, при един завой на пътечката я сепнал дълбок глас, който излизал със сподавено бълбукане сякаш от сто гърла:

— Девойко, девойко, спри при мене, не ме отминавай, преди да ми помогнеш!

Дъщерята на говедаря се заковала на място. Започнала да се оглежда на всички страни. Но колкото и внимателно да заничала тук и там, тя не видяла никъде нито човек, нито някаква друга живинка, която би могла да ѝ говори... Накрая забелязала, че от лявата страна на пътечката един разпенен поток се блъскал безпомощно в падналия по средата на коритото му голям дънер. Дървото заприщвало като бент устремените надолу води и те не могли да продължат пътя си, а се разливали нашироко-нашироко сред ливадата...

— Кой ме вика, кой търси помощ от мене? — провикнала се девойката. — Да не си ти, рекичке?

— Да, да, аз те викам, девойко, аз те моля за помощ... — обадил се отново същият глас.

— А с какво мога да ти помогна, мила?

— Виждаш ли как тоя дънер е заприщил водите ми, не им дава да продължат пътя си, пък долу в равнината ги чакат петимни за капчица водица ниви и градини... Ако махнеш дънера от коритото ми, ще сториш голяма добрина и на мене, и на нивите и градините, които сега напразно чакат животворната им влага — нали без нея ще погинат в тоя зной!

Щом разбрала какво иска от нея заприщеният поток, без да се бави, девойката запретнала ръкави. Хванала дънера със силните си ръце, напънала се и бързо-бързо го отместила от коритото. Същия миг освободените води на подземната река рухнали стремително надолу, като забълбукали радостно с признателен шепот:

— Няма да забравим добрината ти, девойко, няма да забравим никога добрината ти!... Реката помни и доброто, и злото, реката нищо не забравя, реката никому дължна не остава. За доброто, което стори на нашата майка, рано или късно тя ще ти се отплати с добро, че реката от памтивека връща всекому за доброто с добро, на злото със зло!

В същото време от бялата пяна на забързаните към нивите и градините води на реката изхвъркнало едно бяло бръмбарче. Крилатата душица хвъркнала право към девойката и като започнала да кръжи ту пред нея, ту зад нея, забръмкала с тъничкото си гласче:

— Бръммм-бръммм!... Аз всичко видях и всичко ще разкажа на нашата баба за добрината, която ти, девойко, направи на потока и на зажднелите за влага ниви и градини... Бръммм-бръммм!... Колко ми е мило, колко ми е драго, че имам такава хубава новина за нашата добра баба... Бръммм-бръммм!

Ала малката предачка не чула нищо нито от признателния ромон на развеселените речни струи, нито от обещанието на бялото бръмбарче, защото вече препускала с все сила пак по сребърната пътечка подир нишката на изчезналото ѝ вретено, отново сляпа и глуха за всичко друго в подземната долина. Но когато преминала втория завой на пътечката, по която тичала, изведнъж я спрял друг глас. Той

кънтял така екливо, сякаш някъде наблизо боботел в празна бъчва невидим великан:

— Девойко, девойчице, отбий се бързо при мене, че голяма беда ще стане, ако не ми се притечеш на помощ веднага!... — викал припряно към момичето дебелият боботещ глас.

И дъщерята на говедаря, макар вече да се томяла от нетърпение да зърне по-скоро къде се губи вретеното ѝ, не се поколебала нито за миг, а пак се заковала на място. Врътнала очи наляво, погледнала надясно. Видяла на двадесетина крачки от себе си голяма фурна, из която дъхтяло сладко-сладко на прясно изпечен пшеничен хляб. И нали вече имала опит от случката при потока, повече не търсила никой друг, който би могъл да ѝ говори сред пустото поле с човешки глас, а направо се провикнала към пещта:

— Кажи ми, фурничке, с какво мога да ти помогна?! Ако то е по силите ми, няма да те отмина без помощ!

Не се излъгала.

— В моята пещ, девойко, сега има сто изпечени хляба, с които подир няколко часа трябва да нахраня сто гладни работника... — обадил се повторно същият глас. — Моля те, не се бави, вземи лопатата, дето е подпряна хей на оная круша и извади по-скоро готовите хлябове, че останат ли още малко в горещата ми пещ, всички ще се превърнат на въглени и стоте работника няма да има с какво да се нахранят!

Като разбрала какво иска фурната, бедното момиче, което знаело много добре колко е сладък хлябът за работния човек след непосилен труд, мигом грабнало подпряната на крушата лопата. Сетне припнала към пекарната, разтворила вратичката на пещта и започнала да изважда чевръсто един подир друг изпечените бели самуни. Те всички били тъй сладко зачервени и всички ухаели така апетитно, че сякаш с руменината и аромата си подканяли гладното момиче:

„Хапни си от нас, девойко, хапни си!... Погледни как хубаво е зачервена кората ни, попирай ни колко сме топлички и мекички, само да си чупнеш залче, и то начаса ще се разтопи като бучка захар в устата ти. Хайде, не се свени, девойко, хапни си от нас, хапни си — заслужила си го!“

Но дъщерята на говедаря, въпреки че кой знае от колко време не била слагала бял хляб в устата си и сега да ѝ се ядяло до премала, не

отчупила за себе си нито хапка от самуните, определени за незнайните сто работника. А като извадила от пещта хлябовете и ги подредила всички грижливо край фурната, припнала отново с все сила по сребърната пътечка подир следата от вретеното си — пак сляпа и глуха за всичко друго в чудната подземна долина... Така тя не чула нищо и от благодарствените слова на фурната, която също като потока дълго-дълго след отминаването на девойката ѝ се вричала с признателно боботене:

— Няма да забравя добрината ти, девойко, няма да забравя добрината ти!... За доброто, което направи на мене и на стоте работника, рано или късно ще ти се отплатя с добро, че като всички други в нашата подземна долина и аз от памтивека връщам на доброто с добро, на злото със зло... Няма да забравя добрината ти, девойко, няма да забравя добрината ти!

Докато фурната боботела така, от нея изхвъркнало друго бръмбарче, този път червенокрило. Като бялото си другарче, то също литнало подир момичето и щом го настигнало, на свой ред забръмкало весело ту пред него, ту зад него:

— Бръммм-бръммм!... Аз всичко видях и всичко ще разкажа на нашата баба за доброто, което ти, девойко, стори на фурната и стоте работника, които храни тя... Бръммм-бръммм!... Колко ми е мило, колко ми е драго, че ще отнеса такава мила новина на добрата ни баба!... Бръммм-бръммм!

Ала младата предачка пак нито видяла, нито чула и пратеничето на пещта до незнайната баба. Залисана в голямата си грижа да намери по-скоро изчезналото вретенце, за да довърши преди изгрев слънце останалата при кладенеца недопредена вълна, тя само тичала, тичала и тичала. Препускала с все сила по следата от размотаното вретено и тогава, когато зад третия завой на сребърната пътечка я спрял за трети път още един глас:

— Девойко, девойко, притечи ми се веднага на помощ, смили се над младостта ми и ме отърви по-скоро от бедата която ме сполетя изневиделица — иначе така залудо ще загина млада и зелена, рожба не видяла!... — викал жално-милно към момичето новият глас.

Бил нежен, звънял в притихналата подземна долина като разлюлени златни камбанки. Но заедно със сладката мелодия, в него стенела и такава безпределна болка, че само каменно сърце би

отминало молбата му без помощ. И разтърсена от тази сърцераздирателна мъка, дъщерята на говедаря се заковала отново без колебание на място, забравила за трети път грижата си по изгубеното вретено... Миг след туй врътнала очи към посоката, откъдето идвал жалният глас, и от пръв поглед зърнала на десетина крачки от пътеката една стройна ябълкова фиданка, нападната от едри гъсеници, които унищожавали безпощадно младите ѝ листенца. С отпуснатите си надолу вейки младото ябълково дърво приличало на попарено от люта болест дете.

— Ти ли ме викаш, ябълчице? Ти ли, горкано, търсиш помощ от мене? — досетила се тозчас дъщерята на говедаря, че пълният с болка глас можел да идва само от това нещастно дръвце. — Искаш да те отърва от гъсениците ли?

Девојката не се излъгала и сега — фиданката тутакси ѝ отвърнала:

— Позна, сестрице, голяма добрина ще ми сториш, ако ме отървеш от тях! Ала не се бави, че както лакомо унищожават милите ми листенца, ненаситните разбойници ще ме погубят скоро-скоро... А погледни, девојко, колко съм млада; едва днес ми е ред да родя първия си плод!

Без да се бави повече, дъщерята на говедаря припнала бързо към дръвчето. Хванала здраво с две ръце тънкото му стебло, разтърсила го няколко пъти с все сила и натежалите от лакомия гъсеници изпокапали до една на тревата под ябълката. „Трябва да ги закопая дълбоко в земята; ако ги оставя така, те пак ще плъзнат по него и ще излезе, че с нищо не съм помогнала на ябълчицата...“ — решила тя, когато зърнала как гъсениците отново запълзели стръвно на гъсти редици към стеблото на фиданката.

Сетне — макар да ѝ била скъпа всяка минута — добросъвестната девојка изкопала дълбока яма далече от дървото. След туй си направила метличка от няколко клонки на близките храсталаци, па насмела чевръсто косматите лакомници в трапа. И едва когато затрупала всички гъсеници плътно с пръст, младата предачка махнала весело с ръка за сбогом на ябълчицата:

— Остани със здраве, сестрице, вече можеш спокойно да се радваш на младостта си и на първия плод, който чакаш да ти се роди днес — гъсениците повече няма да ти дойдат на гости!...

Същия миг спасената фиданка раздвижила оцелелите си листа и на свой ред започнала да ѝ се врича със сладък като звън от златни звънчета глас:

— Няма да забравя добрината ти, девойко, никога няма да забравя добрината ти!... За доброто, което ми стори, рано или късно ще ти се отплатя с добро, че всичките ми деди и прадеди всякога са връщали на доброто с добро, на злото със зло — няма да се посрамя и аз!

Докато фиданката мълвяла своите обещания за отплата, из развеселените ѝ листенца не закъсняло да излети и нейното пратениче до тайнствената подземна баба — едно зелено бръмбарче. То настигнало бръмбарчетата от потока и фурната, закръжило припряно като тях над главата на девойката и също забръмкало:

— Бръммм-бръммм!... Аз всичко видях и от край до край ще разкажа на нашата баба за добрината, която ти, девойко, направи на нейната любима ябълчица... Бръммм-бръммм!... Колко ми е мило, колко ми е драго, че отивам с такава хубава новина при добрата ни баба!... Бръммм-бръммм!

Но както се било вече случило преди това при потока и фурната, дъщерята на говедаря и сега не чула нищо. Устремена към четвъртия завой, накъдето я водела познатата следа, тя била отново сляпа и глуха за всичко друго в подземната долина, защото някакво предчувствие тоя път ѝ нашепвало, че там, зад тази нова криволица на сребърната пътека, най-сетне ще разбере къде се губи любимото ѝ вретенце...

III

Предчувствието не излъгало младата предачка.

Когато преминала четвъртия завой на сребърната пътечка, по която продължавала да се белее изопнатата нишка от размотаната прежда на нейното вретено, пред девойката се ширнало едно равно като тепсия поле. Пусто, голо, додето стигал погледът ѝ, по неговата шир не се виждало нито дръвце, нито шубрак, нито дори къртичина. Затуй пък на двеста-триста крачки от себе си сред гладката равнина момичето за първи път зърнало в чудната долина човешко жилище. Това било ниска бяла къщурка, която по нищо не се различавала от многото сиромашки къщички на бедните люде в родното му село. Само покривът ѝ бил стъклен и от прозрачната му повърхност към синия купол на долината струели неспирно снопове ослепителна светлина. В далечината този вулкан от сияйни лъчи удивително приличал на слънчевите пожари при изгрев и залез горе, на земята.

„Ето откъде тука е светло като ден, макар да няма нито слънце, нито месечина, нито звезди...“ — пошепнала си с разтупкано сърце девойката, зарадвана, че е открила една от тайните на подземната долина.

И тъй като вече била видяла, че сребърната пътечка заедно със следата от размотаната прежда отвеждала в къщичката, младата предачка тутакси хукнала нататък с нови, неподозирани сили, петимна миг по-скоро да разкрие и другата тайна, тайната на изчезналото вретено... Стигнала на един дъх къщурката, почукала припряно.

— Ако идваш с добро, който и да си, влизай, вратата не е заключена; ала водят ли те при нас лоши желания, махай се, докато е време, че зле ще си изпатиш, щом се върне баба! — обадили се начаса отвътре много гласчета, сякаш там из едно гърло записукали хорово дружина невръстни деца.

Ала когато отворила вратата, девойката тозчас се дръпнала изплашена назад, защото вместо очакваните от нея дечица пред прага я посрещнали купчина изумрудени жабчета, цяла сюрия златни

гущерчета и двайсетина сребърни змийки, всички ококорили срещу нея любопитни очички...

— Не бой се, какичко, ние няма да ти сторим нищо лошо, щом идваш с добро при нас! — спрели я със звънките си гласчета чудните животинки. — Хайде, ела, ще ни попариш трички, сетне ще си поиграем заедно, докато дойде баба, че днес тя нещо много се забави!

Не закъснели да им се притекат на помощ и трите бръмбарчета, пратениците на потока, фурната и ябълковата фиданка:

— Бръммм-бръммм!... Влезни, девойко, влезни, не се бой, в този дом добрите ги чака само добро! — забръмкали настойчиво те. — Тука и ти ще получиш наградата си от ръцете на нашата справедлива баба за добрините, които стори, откакто си дошла в долината ни... Бръммм-бръммм!

И дъщерята на говедаря — успокоена от дружелюбните гласчета на изумрудените жабки, златните гущерчета и сребърните змийки, както и от насърчителното бръмкане на бръмбарчетата, които едва сега чула и видяла — прекрачила смело прага на самотната къщурка. В същото време от нейния стъклен покрив не спирани да бликат и да се разпръсват навред по долината фонтаните ярка светлина.

Първото нещо, което младата предачка видяла вътре, била пак следата от нишката на изчезналото ѝ вретено. Сега тя чезнела към дъното на стаята зад една плътно затворена стоманена врата... Но когато момичето крачнало нетърпеливо по посока на вратата, изумрудените жабчета, златните гущерчета и сребърните змийки на минутата препречили пътя ѝ. Надигнали глави, вперили изплашено очи в гостенката, па писнали тревожно, строго:

— Стой, какичко, не влизай в тази стая, че слънцето от Горната земя си е оставило там утринните лъчи и те начаса ще те превърнат на въглен само като се покажеш при тях!...

Забраната да не влиза в стаята, където виждала, че се губела следата от така желаното ѝ вretienце, подкосила краката на девойката, напълнила очите ѝ със сълзи:

— Вярвам ви, за добро ме спирате, какини приятелчета, но не правете това, че знаете ли какво ще стане с мене, ако не взема навреме вretienото си, та макар и в пъкъла да вляза за него?! — взела да чупи отчаяно ръце младата предачка срещу застаналите пред нея животинчета. — Не изпреда ли на Горната земя до изгрев слънце

вълната, която ми даде там един търговец, според нашата уговорка аз ще му стана робиня за цели три години... Чувате ли, какини душички, три го-ди-ни ро-бия са това!... Ох, горко ми, горко!

— Не чупи ръце, какичко, не се тревожи, всичко ще свърши добре, само веднъж да си дойде баба! — изпълнили се с жал и доброта очите на ококорените срещу девойката животинчета.

След туй изумрудените жабчета, златните гущерчета и сребърните змийки доверили на девойката:

— Без баба, какичко, слънцето не може да си вземе лъчите, защото тука тя ги нагрива, за да грейт горе на хората по-ярко, по-жарко... Хайде, потърпи — дойде ли си тя, всичко ще се оправи!

И като разбрали по хубавото ѝ разведрено лице, че думите им са поуспокоили гостенката, животинчетата взели да се гаят в краката ѝ, да я молят:

— Молим ти се, какичко, нека, докато чакаме баба, ти да ни попариш трички, да си похапнем, че много, много сме гладни!

Младата предачка не чакала да я молят дълго. Разшетала се из стаята. Намерила торбата с триците. Стоплила вода, попарила ги да омекнат. Сетне разделила готовата храна по равно в три еднакви сребърни съда. И едва когато попарените трици изстинали добре, тя сложила единия съд пред жабчетата, втория дала на гущерчетата, а третия — на змийките.

— Ха сега да ви е сладко, какини приятелчета! — подвикнула им накрая развеселената гостенка. И гладните животинки мигом се нахвърлили върху храната...

Докато изумрудените жабки, златните гущерчета и сребърните змийки измитаха лакомо дъхавите трици от своите съдове, момичето си припомняло виденото и чутото в чудната подземна долина и си мислело със свито сърце:

„Досега тука всички най-често споменаваха за някаква баба, а нея нийде никаква не я видях... Каква ли ще е тя: добра, зла? И как ли ще ме посрещне, майко мила! Дали няма да се ядоса, че съм се вмъкнала сама в нейния дом, и да ме прогони без вретенцето ми?... Ох, какво ще правя тогава аз, горканата!“

Дъщерята на говедаря още си блъскала главата с тези догадки, когато дочула отвън далечен громол на препускащи колела, примесен с крясък на гъски, който бързо се усилвал. „Бабата, сигурно бабата си

идва!“ — трепнала девойката, скочила на крака, изприпкала до единственото прозорче на стаята. Погледнала навън и видяла, че в далечината право към къщата със стъкления покрив препускала малка двуколка, теглена от три чифта едри като овни гъски, бели като снежни топки.

— Баба си идва!... Баба си идва! — започнали да подскачат радостно ситите животинки, па хукнали презглава към затворената врата.

Двуколката спряла до къщичката, вратата на дома се разтворила сама широко и в стаята влязла с пъргави стъпки, изправена като бор, стара-прастара баба... Висока, с набраздено от дълбоки бръчки миловидно лице, с грейнали от доброта топлоструйни очи, с дълги до колената коси, които се спускали по гърба ѝ като бяла пряспа, старицата с едното влизане в дома си се навела над скупчените около нея изумрудени жабки, златни гущерчета и сребърни змийки, па започнала да ги милва нежно и да ги нарича с най-галени имена.

— Бабо, мила бабо, имаме си гостенка от Горната земя — една много-много добра какичка! — похвалили ѝ се най-напред с голямата новина зарадваните животинки. Сетне в шумна надпревара започнали да сипят топли думи за девойката, която през това време стояла ни жива, ни мъртва от свян в най-тъмния кът на стаята.

— Тя ни довери като на сестрици неволята си, която я довела в нашата долина... — заквакали изумрудените жабчета с екливите си гласчета.

— И ни нарече „какени приятелчета“ и „какени душички“... — догонили ги златните гущерчета.

— И ни попари трици, почака да изстинат, па чак тогава ни нахрани сладко-сладко, като раздели по равно храната ни в нашите тепсийки, както правиш всякога ти, бабо... — не закъснели да се вредят с похвала към гостенката и сребърните змийки.

Едновременно с тях над главата на старицата забръмкали със същата доброжелателна припряност бялото, червеното и зеленото бръмбарче — пратеничетата на потока, фурната и младото ябълково дърво. Всяко от тях разказало най-подробно на беловласата старица какво е направила дъщерята на говедаря там. През всичкото време старата жена само слушала и слушала, като все мълчала и мълчала, та притихналото в тъмния ъгъл момиче напразно се мъчело да разбере по

нещо дали тя се радва, или не на това, което чува... Едва когато веселата врява на развълнуваните животинки стихнала, бабата пошепнала:

— Добре, добре, бабини хайванчета — сладко какичка си е надробила, сладко баба ще ѝ даде да си кусне; мекичко си е постлала, на мекичко баба ще я постави да си легне!...

Накрая бабата се изправила, кимнала мило на гостенката да се приближи до нея, обгърнала я от главата до краката с топлоструйните си очи, па ѝ рекла кротко:

— Девойко, ти чу какви хубави работи ми разказаха за тебе моите храненичета, както и пратениците на потока, фурната и любимата ми ябълкова фиданка, сега е твой ред да си поискаш нещо за отплата... Хайде, говори, момиче, какъвто дар си пожелаеш, ако мога да ти го дам, такъв ще получиш, че при нас отколе е така: на доброто връщаме с добро; на злото се отплащаме и ние със зло!

Ала вместо да се полакоми и да си поиска от старицата скъпи, прескъпи дарове — било товар жълтици, било накити от драгоценни камъни или златотъкани одежди, — дъщерята на говедаря свела надолу дългите си мигли и отвърнала с шепот:

— О, бабо, не съм направила нищо повече от това, което всеки друг човек със сърце би сторил, за да мисля, че ми се полага награда... Аз съм момиче селско, момиче бедно, зная що е и заждняла за влага нива, и какво е глад, и колко сладка е дори една ябълка за морните люде след благословен труд в пек и зной на полето. Можех ли тогава да не пусна водите на потока към петимните за влагата му ниви и градини? И щеше ли да ме остави сърцето да отмина без помощ нападнатата от гъсениците млада ябълка, когато на нея тепърва ѝ предстоеше да ражда сладки плодове и години наред да подслажда с тях умората на работните люде?... Не, бабо, нищо не съм сторила за награда!

Но като видяла отново нишката от вретеното си, която чезнела зад запретената врата, младата предачка си спомнила за неизпредената вълна на търговеца, останала горе при сухия кладенец, па току добавила плахо:

— Ако пък си рекла все пак да ми направиш някаква добрина, по-голяма добрина от тази да ми върнеш час по-скоро вретенцето, което виждам, че се намира сега хей в оная стая, не искам!...

Мъничкото желание на бедната девойка развълнувало до сълзи бабата.

— Златно сърце имаш ти, момиче, златно! — рекла тя със задавен от умиление глас. — Ето защо, преди да те пусна да се върнеш с вретеното си отново на Горната земя, ще те направя и тебе златна от главата до краката — да слисаш мало и голямо с хубостта си!

Подир тия думи бабата призовала младата предачка близо до себе си, сложила ръка върху главата ѝ, изрекла властно:

— Затвори очите си, девойко, и не ги отваряй, колкото и да ти се иска да сториш това, докато аз самата не ти кажа кога отново да погледнеш; иначе зле ще си изпатиш!

Момичето затворило послушно очи.

Същия миг старата жена я хванала за десницата и гостенката начаса потръпнала от страх, тъй като усетила, че я повели право към стаята със стоманените врата, зад които вече знаела какво има... „Майчице, та нали утринните лъчи на слънцето ще ме превърнат на пепел, веднага щом вляза при тях — защо бабата ме отвежда там!...“

Но добротата в очите на нейната водачка, която изплашената девойка виждала още под затворените си клепки, прогонила бързо страха ѝ.

„От човек с такива добри очи не бива да чакам нищо лошо...“ — казала си тя и продължила да върви покорно със старицата.

IV

Дъщерята на говедаря не се излъгала и сега.

Щом стоманената врата на забранената стая хлопнала зад гърба ѝ, вместо да я жарне очакваният огън и жупел, срещу нея лъхнала такава нежна топлина, сякаш изведнъж я били отвели в гора, току-що галната от първите лъчи на изгрева. В същото време — незнайно откъде долетели — край нея и над нея зазвънели възторжените песни на безброй невидими птици, с които крилатите певци от Горната земя посрещат всяко утро появяването на животворното слънце. И сред този сладкогласен птичи хор скоро прозвучал и гласът на бабата:

— Всемогъщи слънчеви лъчи, животворни утринни лъчи, гостенката ми с чудодейната си сила погалете, с омайното си злато от главата до краката я посипете! — зашепнала тя с дълбок, властен шепот. — Нека от днес нататък до сетния си дъх заради златното си сърце това момиче като звезда Зорница да сияе и докато живот живее, с вашата омая да грее!...

Старата жена изрекла повелята си към затворените в стаята утринни лъчи на слънцето три пъти. Едва тогава подръпнала отново ръката на девойката и двете излезли мълчаливо навън.

— Вижте, вижте, нашата мила гостенка от Горната земя станала златна от главата до краката!... — заквакали удивено първи с едното появяване на момичето при тях изумрудените жабки.

— И цялата сияе като звезда... — задавили се от възторг след жабките златните гущерчета.

— И косите ѝ греят като слънцето, когато то слиза в нашата долина... — присъединили тънките си гласчета в радостната врява и сребърните змийки.

По същото време бабата разрешила на девойката да отвори очи. Така момичето самичко видяло това, за което продължавали да писукат удивените изумрудени жабки, златните гущерчета и сребърните змийки... Цялата стая, преди потънала в мек сумрак, сега сияела навред в такава ярка светлина, сякаш вътре бил лумнал пожар. И

смаяното момиче тутакси се убедило с разтупкано от вълнение сърце, че тази буйна светлина струела от него, защото старицата наистина го била превърнала в златно девойче...

— Вземи си и вретенцето, момиче! — не оставила бабата младата предачка да се диви дълго на златния си образ, като пъхнала в ръцете ѝ вретеното, заради което тя слязла чак в чудната подземна долина. — Взех го дървено, връщам ти го златно и вълшебно!

— А какво е вълшебството му, бабо?

— Това ще разбереш сама, девойко, когато се върнеш на Горната земя... Постави тогава там вретенцето върху недопредената вълна на търговеца, изречи: „Преди, вретенце, преди, къделите под тебе на тънка прежда превърни!“ — и ще видиш що ще стане. А сега е време да се разделим, баби, ти си иди, откъдето си дошла, а аз ще се върна при утринните лъчи на слънцето, за да ги подготвя за изгрева. Ала ти не се безпокой: докато горе не бъде изпредена и последната къделя, няма да ги пусна да изгреят!...

Макар да чула от подземната баба, че тя нямало да позволи на слънцето да изгрее, преди вретеното да е изпрело до влакънце недопредената вълна при кладенеца, и с цялото си сърце да вярвала на думите ѝ, щом стъпила на сребърната, пътечка, девойката начаса препуснала с все сила към Горната земя. Теглели я нататък родното селце, бащиният дом, мама, татко. Горяла и от нетърпение колкото се може по-скоро, според препоръката на бабата, да опита горе новата, още непозната за нея вълшебна сила на вретенцето си... Ала когато стигнала до спасената от гъсениците ябълка и рекла да я отмине само с едно махване на ръка за сбогом, благодарната фиданка зашумяла буйно с новите си листа, размахала развеселените си клони и спряла спасителката си:

— Хей, девойко, отбий се при мене! — провикнала се тя към забързаната дъщеря на говедаря. — Не ме отминавай, преди да си получила отплатата ми за доброто, което ми стори!

— Не виждаш ли, мила ябълчице, че вашата баба вече ме е наградила от щедро по-щедро за малкото добро, дето направих и на тебе, и на фурната, и на потока? — цъфнало в щастлива усмивка златното лице на момичето, когато спряло при фиданката, върху най-долния клон на която вече руменеел един самотен плод, нейната първа

рожба. — Малък ли е нейният дар, та и ти да ме награждаваш с други дарове?

— Виждам, как да не виждам, баба те е направила заслужено цялата златна заради златното ти сърце, ала погледни и ти каква румена рожба си имам благодарение на тебе, девойко... — не отстъпила признателната ябълка. — Мога ли да оставя такава добрина без награда, след като при нас е закон за всяко добро да заплащаме с добро и на всяко зло да връщаме със зло — нима ще ме оставиш само аз да не изпълня този закон?

— Е, щом е такава работата, няма да откажа подаръка ти — не се противила повече дъщерята на говедаря, защото вече едва се сдържала да не полети отново към Горната земя, дето я чакала недовършената вълна.

Но когато признателното дърво ѝ предложило да си откъсне за подарък не какво да е, а неговия единствен плод, девойката от изумление тозчас се заковала на място:

— Какво говориш ти, мила ябълчице, добре ли те чух? — провикнала се тя, забравила на минутата всичко, което я теглело да бърза към кладенеца. — Как мога да те лиша от първата ти рожба, та ти още не си ѝ се нарадвала както трябва... Не, не, само това не ме карай да направя, сърцето ми не дава да го сторя!

Ала фиданката не я оставила:

— Ако само заради мене отказваш да приемеш подаръка ми, напразно се вълнуваш, момиче — настояла тя. — Ние, ябълките, мила, не раждаме плодовете си да им се радваме сами, а да доставяме с тях радост и наслада на хората, затуй откъсни си с леко сърце първия ми плод, че той е вълшебен... Хайде, послушай ме, няма да сгрешиш, с неговата чудодейна сила на Горната земя ще радваш и зиме, и лете не само себе си, но и безброй други люде — поне за тях го вземи!

И щом девойката отстъпила и откъснала за подарък ябълката, фиданката начаса ѝ разказала какво трябва да стори горе с нея, за да я накара да покаже вълшебната си сила:

— Когато се прибереш в къщи, вземи едно върбово кошче и наближи ли да пропеят първи петли, положи на дъното му моя дар. След туй покрий кошчето със свилена покривка, изтъкана от тебе, прости ръцете си над покривката, па изречи бавно три пъти: „Ябълчице, ябълчице, сама-саменичка те оставям тука в полунощна

доба, докато съмне, сто да станете!“ Сетне си легни и погледни в кошчето чак на заранта. Всичко, каквото намериш тогава в него, халал да ти е — от сърце ти е дадено, от сърце го раздай и ти, комуто щеш, само моя първи плод пази като очите си, че без него чудото в кошчето няма да се повтори... А сега щастливо ти завръщане на Горната земя, девойко!

И младата предачка, която през цялото време на разговора стояла сякаш на тръни от тревога за останалите при кладенеца недопредени къдели, хукнала отново по сребърната пътечка към тях. Докато препускала по посоката на следващия завой, девойката все се заричала: „Няма повече да се отбивам никъде; ще спра чак на Горната земя...“ Ала сърцето ѝ, заради което подземната баба я превърнала на златно момиче, не намерило сили да отхвърли нито молбата на фурната, нито настояването на потока, които също не дали дума да се издума да ги отмине, преди да ѝ са се отплатили и те за сторените им от нея добрини. Така тя въпреки заричанията си спряла и при фурната, и при потока.

Фурната ѝ подарила за отплата топка тупнало тесто, завито старателно в едно бяло като сняг похче. И когато видяла с какви недоумяващи очи момичето погледнало тестото, което могло да стигне едва за една курабийка, побързала да му обясни:

— Не се чуди, момиче, че за голямата добрина, която направи на мене и на работниците, които храня, сега ти се отплащам само с тази шепа тесто!... То наистина на очи е нищо и никакво, ала щом се върнеш у дома, сложи го по петляно време в най-дълбоките ви нощви, покрай го с похчето, в което ти го давам, па изречи: „Тесто, тесто, шепа те оставям, до утре нощвите да напълниш!“ — и на заранта ще видиш какво е станало... Същото чудо ще се повтаря, колкото пъти пожелаеш, само ако не загубиш похчето, затуй пази го като зениците на очите си и никога не го оставяй без толкова тесто, колкото сега има в него. Правиш ли това, нито твоето семейство, нито близките ти, докато живот живееете, няма да познаете що е глад — всякога на софрата ви ще има хляб, бял като симид, мек като душа!...

А потокът дарил благодетелката си с кратунка, пълна догоре само с бистра водица, като на свой ред и той не закъснял да ѝ разкрие, че подаръкът му, макар да е скромнен наглед, също има чудодейна сила:

— С тази вода, девойко, на Горната земя ти ще можеш да излекуваш от всякакви болести и люде, и животни, като напръскаш болните с по две-три капчици от нея, нищо друго не се иска, за да станат те начаса по-яки от дрян! — избълбукал гордо той, когато момичето поело подаръка му. — Ала запомни едно: водата в кратунката никога няма да се свърши, колкото и да я разливаш, нито пък някога ще загуби вълшебната си сила, само докато в гърдите ти тупка доброто сърце, с което ти дойде в нашата долина. Затуй пази сърцето си като от огън да не го навестят никога зли мисли и лоши желания, та дълго-дълго да ръсиш навсяде в твоя край здраве и радост!... Е, казах ти, момиче, каквото имах да ти казвам, вече можеш да си вървиш при своите!

И потокът забълбукал весело към нивите и градините, доволен, че е успял като всички други в подземната долина да се отплати и той на добродетелката си за доброто ѝ с добро. Не закъсняла да препусне пак с все сили по сребърната пътечка загрижената за недопредените къдели млада предачка. Затуй, щом стигнала дъното на сухия кладенец, девойката веднага започнала да се катери нагоре към изхода му, който за нейна радост продължавал да глъхне още в дълбок нощен мрак...

V

Докато се борела с препятствията по стръмния път за Горната земя, дъщерята на говедаря мислела по-малко как да се справи с тях, отколкото за това, какво ще стане, когато излезе от кладенеца... Ще намери ли на мястото им недопредените къдели и готовите кълбета прежда? Ще успее ли вretienцето с вълшебната си сила да изпреде всичко навреме? Ще смогне ли добрата подземна старица наистина да задържи долу слънцето, преди горе и последното влакно вълна да се е превърнало на прежда, и така да излезе победителка в облога с търговеца?... Ето защо, когато се показала капнала от умора, из кладенеца, младата предачка, преди дори да си поеме дъх, най-напред изтичала в храстите да види там ли са вещите ѝ.

Имала късмет: и чувалът с недопредените къдели, и кълбетата готова прежда си стоели там, както ги била оставила. Тогава — пак без да се бави нито миг — девойката изтърсила къделите на земята, положила вretienцето върху тях, па ни жива, ни мъртва от страх и вълнение изрекла с разтреперан глас поръчаните от подземната баба думи:

— Преди, вretienце, преди, къделите под тебе на тънка прежда превърни!...

И скоро, много скоро момичето разбрало, че напразно се е страхувало. Още думите ѝ не успели да заглъхнат в пущинака, и пред очите ѝ се заредили кое от кое по-удивителни, по-неочаквани чудеса.

Най-напред вretienцето засияло над белите къдели така, сякаш върху тях изневиделица паднала огнена звезда. Сетне то се размърдало като живо, изправило се самичко нагоре. Накрая изведнъж започнало да се върти тъй главоломно, че на предачката чак свят се завил, докато гледала как вълната под вretienцето се стапяла като напечена от слънце пряспа и се превръщала на прежда — всичката еднакво усукана, всичката еднакво тънка. Едновременно с това нечий невидими ръце подхващали чевръсто готовата прежда, намотавали я на големи

кълбета и тутакси захвърляли кълбетата към изумената девойка, като че ли потулен в мрака палавник я замерял с едри снежни топки.

Тази весела надпревара между златното вретенце, което изпридало къделите, и невидимите ръце, които намотавали преждата, секнала чак тогава, когато в краката на момичето тупнало последното кълбо, погълнало в себе си последното влакънце вълна на последната къделя. И щом станало това, златното вретенце помръкнало, олюляло се още няколко пъти като пияно от умора, па се строполило на тревата отново неподвижно, каквото било, преди да започне преденето на къделите.

Омагьосана от видяното чудо, младата предачка не се помръднала дълго време от мястото си. Изправена до каменния пръстен на кладенеца, тя гледала захласнато ту притихналото вретенце, ту купчината кълбета с готовата прежда и докато замъглените ѝ от щастие очи ронели радостни сълзи, устните ѝ шепнели тихо:

— Ех, бабо, добричка бабо, защо не си сега при мене да обсипя с целувки чудодейните ти ръце, които дариха с такава невиджана и нечувана вълшебна сила милото ми вретенце!... Никога, никога няма да забравя добрината ти, бабо!

И кой знае благодарната девойка докога щяла да стои така неподвижно до сухия кладенец, ако в туй време от неговите тъмни глъбини не изхвъркнал разтревожен вик:

— Не се помайвай, девойко, не си погубвай младините сега, след като вече почти си спечелила облога!... Хайде, момиче, събери по-скоро кълбетата и бягай в къщи, че търговецът те чака там с ококорени към страната на изгрева очи! А и слънцето няма да се забави, нали вълната е изпредена... — викал от бездната глас, в който дъщерята на говедаря познала гласа на подземната старица.

Нейните думи, пълни с грижа и тревога, стреснали девойката. Тя събрала набързо готовата прежда, напъхала я чевръсто в празния чувал и припнала като златна сърна в предутринния сумрак право към дома си, където наистина вече я чакал търговецът.

— Погледни, спечелих облога, богати човече: вълната е изпредена до последното влакънце! — викнала предачката с едното влизане при него и изтърсила гордо-гордо кълбетата в краката му.

Същия миг единственият прозорец на стаята пламнал от пожара на изгрева и в тъмната соба нахълтали първите утринни лъчи на токущо изгрялото слънце. Весели, закачливи, едни от тях затрептели игриво като златни зайчета по белите стени. Други се сборичкали в косите на златното момиче. Трети напръскали със златото си зениците на сините ѝ очи. А четвърти — най-палавите, най-ярките — се втурнали да целуват лицето ѝ. И младата предачка засияла сред лумналата в светлина бедна стая с целия си чар на дарената ѝ от подземната баба хубост, като че ли самото засмяно слънце се било търкулнало там.

Докато ставало всичко това, търговецът стоял срещу златното момиче като гръмнат. Пулел очи ту към сияйната хубавица, сякаш родена от лъчите на изгрева, ту към донесените от нея кълбета с тънка-претънка прежда. Мръщел страдалчески лице, колчем посягал за кесията си с обречените на победителката сто жълтици, и все не знаел за кое повече да съжалява — за златото или за омайната предачка пред него. Затуй само въздишал издълбоко, триел с длан оросеното си от студена пот чело и току мърморел под носа си:

— Ох, защо проклетото слънце тая заран се забави толкова много — да беше изгряло като друг път рано, сега хем жълтичките ми щяха да си останат при мене, хем тази сръчна в работата красавица щеше да ми робува без пари цели три години!... Ама на — имало глава да пати!

Накрая той въздъхнал за последен път дълбоко и подхвърлил към златното момиче кесията си с такова изкривено от болка лице, сякаш ѝ хвърлил в краката не сто жълтици, а изтръгнатото си сърце. След туй събрал набързо в чувала кълбетата изпредена вълна, излязъл като пребит на улицата и се заклатушкар към хана, та там да удави мъката си с люта ракия.

Мълвата за станалото през нощта чудо с прославената предачка била вече обходила, кажи-речи, цялото село. И когато търговецът напуснал къщурката на говедаря, нататък се запътили на тумби, на тумби любопитни мъже и жени, всички петимни да зърнат с очите си златното момиче, да си поговорят с него. Така целия този ден девойката посрещала и изпращала гости. Ала каквото и да правела, с когото и да разговаряла, умът ѝ бил все в подаръците, които си донесла от подземната долина. Искало ѝ се по-скоро да мръкне, по-бързо да настъпи петляно време, за да изпробва и тяхната вълшебна сила. Затуй

момичето често-често пробягвало нетърпеливо ту до прозорчето, ту навън пред вратите и току заничало към слънцето — няма ли вече да се стъмни.

Най-сетне слънцето поръсило със златото си далечната синева на запада, търкулнало се кротко като уморено дете в люлка зад най-високия връх.

Мръкнало.

Гостите на златното момиче започнали един подир друг да се разотиват. Не закъснели да се приберат за сън и родителите на девойката. Тогава тя, макар предната нощ да не била дремнала нито миг, тозчас скочила пъргаво на крака:

— Ех, най-после дойде време да проверя вълшебната сила на още някои от подаръците, с които ме дариха моите подземни приятели! — пошепнала си дъщерята на говедаря. — Тази нощ ще видя какво може подаръкът на милата ябълкова фиданка...

Сетне момичето изприпкало на пръсти в обора, където още през деня било зърнало да се търкаля захвърлено от баща ѝ дълбоко върбово кошче. Взело кошчето, изтупало прахоляка от него и го пренесло в стаята си. Положила нежно на дъното му първия плод на ябълковото дърво и както била поръчала фиданката, покрила кошчето с голяма свилена покривка, изтъкана преди време саморъчно от сръчните ѝ ръце. След туй угасила виделото, простряла златните си длани над покривката и с разтупкано сърце изрекла бавно, тържествено три пъти научените от ябълката думи:

— Ябълчице, ябълчице, сама-саменичка те оставям тука в полунощна доба, докато съмне, сто да станете!...

Щом изрекла за трети път тези слова, грохналата от умора девойка веднага си легнала. „Нали до утре сутринта не бива да поглеждам в кошчето, нека поне дотогава се наспя, че така и по-неусетно ще дочакам утрото!“ — промърморила тя, докато затваряла натежалите си за сън клепки. Ала преди сънят да я обори, откъм покрития кош до слуха ѝ долетели ненадейно чудновати звуци, които прогонили дрямката ѝ, накарали я да наостри уши.

Най-напред от вътрешността на върбовото кошче се разнесъл нежен пукот, като че ли там някой захванал да пече в решето пуканки. Миг по-късно цялата стая се изпълнила със сладкия мирис на току-що цъфнали ябълкови дръвчета. Подир това забръмкали незнайно откъде

долетели невидими пчелини, запели в захлас кръшни песни незрими птици и на изуменото момиче тозчас се сторило, че са го пренесли с леглото му под цъфналите дървета на овощна градина през пролет...

— А-ха, досетих се: вече са цъфнали дръвчетата, които до утрото ще напълнят кошчето с ябълки — и сега дъхтят ли, дъхтят, милите! — пошепнала си радостно дъщерята на говедаря, па изведнъж решила: — Не, няма да спя, не бива да пропусна в сън такова чудо!

Но отмаляла от безсъние, зашеметена от магията на пролетния лъх, изпълнил изведнъж стаичката ѝ, унесена от приспивното жужукане на невидимите пчели и ромоленето на птичите песни, тя забравила скоро заканата си. Затворила неусетно очи и начаса заспала като мъртва. Спала така непробудно чак до зори. А когато лъчите на изгрева я събудили и с едното стъпване на крака махнала свилена покривка от кошчето, пред още сънения ѝ поглед грейнала с целия си чар гледка, която надминала всичките ѝ очаквания... Там, където по петляно време оставила един-единствен плод, първата рожба на спасеното от гъсениците ябълково дръвче от подземната долина, сега дъхтели сладко-сладко още сто едри ябълки. Всичките били зрели-презрели, всичките ухаели на горски мед, всичките руменеели като бузиците на щастливо заспало дете — само се пресегни и хрупкай, момиче, колкото ти душа иска!...

Младата предачка така и направила. Взела си от кошчето най-горната ябълка, схрускала я. Харесала ѝ много, та повторила, потретила. След туй викнала родителите си, нагостила със сладките плодове и тях. А щом летният зной задъхтял над селото, златното момиче отделило от кошчето подаръка на подземната ябълкова фиданка и както му била поръчала тя, скрило първата нейна рожба под възглавницата си. Сетне прехвърлило останалите зърна в една кошница, па ги отнесло всичките на полето, където ги раздадо с щедраръка на уморените от жегата работни люде. И когато те изяли с наслада сочните плодове, начаса се почувствували тъй бодри, сякаш дъщерята на говедаря не ги била почерпила само с ябълки, а наляла в изсъхналите им от зноя устни по глътка жива вода.

— Сполай ти, момиче, от добро да не се куртулиш! — благославяли я старите баби и дядовци.

— Сладко като твоите ябълки ергенче със сватовници на портите ти до довечера да потропа... — пожелавали ѝ със звънък смях

ободрените невесты и девойки.

Същия ден се случило така, че на връщане от полето, близо до селото, момичето настигнало баща си. Сутринта весел и усмихнат до уши от сполуките на дъщеря му, сега старият селски говедар крачел самичък по прашния път с такова загрижено лице и с толкова мъка в очите си, като че ли цялото човешко страдание в света се било сгромолясало върху слабите му плещи.

Жив да го оплачеш, само като го погледнеш!

— Татко, защо си така оклюмал, защо си тъй посърнал, какво се е случило с тебе? — изтичала изплашената девойка при него със свито сърце и подкосени крака. — Болен ли си, беда у дома ли ни е споходила, докато бях на полето? И защо се връщаш сам, къде са говедата — да не би нещо те да са пострадали?

— Позна, дъще, селските говеда не можах да опазя и ако до час-два не ги спаси някакво чудо, преди да мръкне, всички ще измрат! — изхлипал старият човек и сякаш досега чакал само някой да го заговори, за да изплаче мъката си, разказал ѝ на един дъх: — Самичка знаеш, че макар да имахме заради тебе такава голяма радост в къщи, изкарах и тая заран рано-рано селската черда на паша. До пладне добичетата бяха като всеки друг ден весели, ящни, да ти е драго да ги гледаш как хрупкаха. Но щом дойде пладне — отровно ли биле бяха яли, люти мушици ли бяха ги нажилили! — всички изведнъж клюмнаха, натръшкаха се като посечени под Алипиевия дъб и сега лежат там ни живи, ни мъртви, попарени от незначайна болест. Дишат тежко, берат душа... Ох, ще измрат добичетата, дъще — не знам тогава с какви очи ще гледам хората, дето не опазих стоката им; иде ми в земята да потъна от срам и мъка!

Ала чудно — дъщеря му, любимата му дъщеричка, която друг път се обливала в сълзи при всяка негова несполука, сега не показвала с нищо, че неволята на баща ѝ я е натъжила. Нещо повече: когато бащата свършил разказа си и целият се разтърсил от недоизплаканата мъка в гърдите му, девойката засияла, плеснала радостно с ръце и се провикнала весело с все глас:

— Та това е чудесно, татко, така ще мога още днес да проверя вълшебната сила и на подаръка, който ми даде подземният поток... Ех, ако излязат верни думите му, в селото ни вече няма да има нито болен човек, нито болно животно!

— Какво говориш ти, мари дъще, полудя ли, що ли? — изумил се говедарят от радостта на дъщеря си. — Хорската стока гине, мене огън ми гори на главата, а ти — чудесно било, за някакъв си поток бълнуваш... Какво ще ми помогне твоят поток на болните говеда?!

— Потърпи малко, татко, и сам ще видиш всичко... А сега се върни и ме чакай при добичетата, пък аз ще изтичам до дома да взема каквото трябва и веднага ще дойда при тебе!

Златното момиче припнало пъргаво към къщи да вземе кратунката с водата от подземния поток. Тръгнал послушно по посока на Алипиевия дъб и обърканият говедар, като из пътя сам не усетил кога промърморил с надежда:

— Откакто момичето ми се върна из подземната долина, то ни слиса с такива чудесии, че защо наистина да не помогне с някакво ново чудо и на хайванчетата... Ох, дано, дано стане това!

И с тази плаха надежда в кахърното си сърце бащата се върнал отново при болните добичета, където скоро дотичала запъхтяна и дъщеря му.

Щом видяла грозната гледка на повалените от незначайната болест черда говеда, девойката само дето не изплакала на глас от жал и мъка. Ала се насилила, преглътнала сълзите си и като извадила запушалката от кратунката, започнала да ръси ред по ред натъркаляните животни. И когато напръскала с донесената от подземната долина вода последната болна крава, чудото, което й предрекъл потокът, станало... Добичетата изведнъж се оживили, раздвижили се. В помръкналите им погледи засвяткали искрици живот. Едрите им снаги потреперели ситно-ситно, като да отърсят от себе си страданието, изправили се самички на крака и се разпръснали навред по широката поляна край Алипиевия дъб. Миг по-късно пасбището зашумяло от милите звуци, които се чуват сред всяко здраво стадо, залисано в паша.

— Хруп-руууп-хруп! — щипели сладко с влажните си муцуни дъхавата трева оздравелите животни и току помахвали весело дългите си опашки.

— Дон-дааан-хлоп-дон! — ромолели безспирно като камбанки медните хлопатари на яките им шии.

Окуражена от чудесата, които били сторили досега позлатеното от бабата вретенце, първият плод на ябълковото дръвче и водата на потока, дъщерята на говедаря още на пасбището решила през нощта на

същия ден да провери силата и на последния подарък, който си донесла от подземната долина — тестото на фурната...

Щом настъпило петляно време и като се убедила, че другите у дома са заспали, както предната нощ, тя пак се измъкнала тихомълком навън. Отишла на пръсти в мутвака, намерила дълбоките нощви, в които си месели кукурузника, пренесла ги безшумно в собата си. Там поставила тестото на подземната пещ в средата на нощвите, покрила го със същото месалче, с което то било завито още долу, и притихнала в тъмното. Зачакала търпеливо да се обадят първите петли. И когато техният петел, най-ранобудният в селото, събудил с припрения си зов останалите петли в селото, девойката крачнала към нощвите. Простряла длани над месалчето и изрекла задъхано думите, които според фурната трябвало да извикат наяве вълшебната сила на нейния иначе прескромнен подарък:

— Тесто, тесто, шепа те оставям, до утре нощвите да напълниш!...

Още развълнуваната девойка не издумала докрай поръчаната от фурната повеля към тестото, месалчето, с което то било покрито, взело изведнъж бързо да расте, да се разширява на всички страни. И доскоро мъничкото като длан месалче станало толкова голямо, че покрило плътно-плътно от край до край целите нощви.

— Е, ясно е, армаганът на фурната не иска да го гледат, докато не е свършил всичката си работа... — засмяла се девойката. — Нищо, таман така до сутринта ще се наспя хубавичко!

Но когато момичето притихнало в завивките си и дрямката била вече докоснала с магията си клепките му, както предната нощ откъм кошчето, така и сега откъм нощвите се разнесли нови, чудновати, ала все пак близки, познати звуци, които един подир друг й подсказвали онова, което ставало там, в нощвите, под донесеното от подземната долина месалче.

И дъщерята на говедаря останала да будува.

Започнало се с морна моминска песен по жътва, долетяла в среднощния покой на стаята сякаш през девет планини. В тази далечна песен — тиха като бръмкането на вретено и сладко лейна като ромона на бистроструен чучур — невидимо момиче молело слънцето да се потули в облак, бялото му лице да не опърли, че след заник на извора ще го посрещне лудо-младо, първа севда.

„Жънат нивите и жътварките пъдят умората си с песни... — трепнало в догадка сърцето на сгушената в завивките си девойка. — Ох, колко, колко пъти и аз съм правила същото по чуждите ниви!“

След туй — пак така приглушено — в собата се разнесло, напевното скрибуцане на тежко натоварени коли по неравни коловози.

„Ожънали се вече житото, сега превозват снопите...“ — досетила се отново дъщерята на говедаря.

А след настъпилата краткотрайна тишина екнала весела, врява на воденичарско кречетало, сподирена от тътена на раздвижени мливарски камъни.

„Мелят, брашното вече мелят!“ — само дето не извикала от радост девойката.

И унесена в този приспивен шум, познат добре на всички бедни люде, които някога са млели оскъдното си зърно по някогашните малки речни воденици, младата предачка неусетно заспала щастлив, дълбок сън... Девойката се събудила, кажи-речи, със самото слънце. И първото нещо, което направила, щом отворила очи, било да изтича до нощвите и да махне покривката от тях. А какво видяло там изуменото момиче, още преди пладне научило цялото село, защото тоя ден на много софри в сиромашкото селце дъхтели за първи път бели погачи, всички омесени от тестото, с което били пълни догоре нощвите в дома на селския говедар.

VI

Славата на невиджаните и нечуваните дотогава чудеса, които станали в къщурката на говедаря, сгушена под двата вековни бряста, прехвъркнала бързо границите на селцето. За тях заговорили скоро мало и голямо, богати и бедни из целия край. Мъже и жени, момци и девойки, старци и баби си ги предавали от уста на уста... Щом само се съберели някъде повече жени, те начаса отваряли дума за златното вретено на говедарската дъщеря, което могло да превърне за един ден в тънка прежда цяла планина вълна. Децата си предавали със затаен шепот чутото за стоте ароматни, сладки като мед ябълки, които непознатата какичка намирала всяка сутрин във върбовия си кош и до пладне всичките ги раздавала с щедра ръка на малчуганите от нейното село. Мъжете по кръчмите и мегданите не се уморявали да разказват за чудесиите, които правела с болните люде и животни водата в кратунката, дето потокът от подземната долина подарил за отплата на младата предачка. Сиромасите пък, колчем посягали да си чупнат от кукурузника на скромните им трапези, толкова пъти въздишали издълбоко за тестото в нейните дълбоки нощви, от което хората в селото й всеки ден си пекли бял като сняг и дъхав като симид хляб. А момците — ах, нямало млад човек в нито една страна, където вече била достигнала славата на златното момиче, комуто сърцето да не пламтяло като запалена борина от копнеж поне веднъж да зърне с очите си наяве прославената хубавица!

И ето през есента на същата година пред къщичката на девойката под големите брястове спрели едновременно три жениха, трима задъхани от желание да спечелят сърцето на златното момиче момци. И тримата луди-млади, и тримата от хубави по-хубави... Първият бил царски син; вторият — синът на нашия стар познайник, търговеца, който загубил облога с младата предачка; а третият — ратай от селото на хубавицата.

Царският син, облечен в сърма и коприна, натруфен от главата до краката с драгоценни висулки и дрънкулки, пристигнал в златна

каляска, теглена от дванайсет бели като сняг коне. Съпровождали го все отбор царедворци — и те потънали в пъстроцветни одежди, и те накачулени със скъпи украшения. Влизането им в селото било известно от тържествените звуци на девет златни фанфара, надувани до пръсване от девет дебелобузи вестители.

Синът на търговеца дошъл с още трима други търговчета, всички яхнали охранени жребци. По гривите и опашките на конете им се развявали на гъсто, на гъсто яркоцветни панделки и пискюлчета, а върху сърмените им седла звънели в надпревара безброй позлатени звънчета. И макар денят да бил слънчев, зноен, момците до един се обливали в пот под скъпите си нови шуби, разкопчани от горе до долу, за да могат хората да зърнат дебелите златни верижки на големите им като паници часовници. Така де — нали девойката трябвало от пръв поглед да види, че за ръката ѝ са дошли не някакви си бедняци, а тежки търговци, богати люде.

Третият жених, ратаят, спрял пред вратите на моминия дом сам-саменичък. На калпачето му дъхтяла росна китка, свита от цветя, набрани в най-потайната горска поляна, където момъкът често-често разговарял със звездите за златното момиче. Под тънките му гайтанвежди пламтели от обич две очи черни череши, тъмни като нощ. А цъфнела ли усмивка на алените му устни, зад тях начаса засиявали два низа бисер-зъби. Други никакви труфила си нямало ратайчето — нито паунови пера в косите, нито тежки пръстени с драгоценни камъни на пръстите, нито златни дрънкулки и висулки по бялата му като пряспа памучна риза... Пръв, както било по ред и закон, в дома на хубавицата влязъл със свитата си най-личният жених, царският син.

Засиял в багрите на златотъканите си одежди като паун, той огледал високомерно всичко в малката стая на девойката — одърчето ѝ с чистите покривки, бялото перденце на прозорчето, пръстения под, застлан с китена черга. Смръщил с досада вежди пред трикракото столче, където го поканила да седне светналата от радост майка на момата. Дори се наканил да побегне от бедния дом, когато старата стопанка сложила софрата и върху нея не зърнал нито едно златно или сребърно блюдо, а само глинени паници и дървени лъжици... Ала в туй време вратата скръцнала и в стаята се появило тихичко, сякаш не стъпвало на земята, златното момиче. И омагьосан от слънчевия чар на влязлата девойка, царският син тозчас ослепял за сиромашията в

нейния дом. Не могъл вече да откъсне удивения си поглед от изрязаните като че ли с пара вишневи устни, от омайната белота на спотаилите се под тях бисерни зъби. Започнал да гледа без насита само дългите до кръста тежки плитки на златните ѝ коси, стройната ѝ като тополка златна снага. А когато погледите на двамата се срещнали и надменната студенина в очите на принца се стоплила в лазурната топлота на девойкините очи, той не изтраял повече. Скочил на крака, стигнал с един скок до момичето, хванал ръцете му с разтрепераните си от възнение ръце, па изрекъл наведнъж с бълбукащ от възхита и обич глас:

— Девойко, бях слушал безброй похвали за твоята хубост и те ме доведоха тука, в това забутано сред планините село, в твоя беден дом. Но което сега виждат очите ми, надмина хилядократно всичко, що очаквах да видя... Мястото на неземна красавица като тебе момиче не е в тая съборетина, сред тази сиромашия — ела с мене в двореца ми като моя любима жена! Там ще те облека в одежди, по-нежни от най-нежния ти блян; ще те даря щедро с неவிждани и нечувани драгоценни накити. Сто придворни дами ще дебнат всяко твое желание от тъмно до тъмно, за да го изпълнят на минутата; най-прочутите готвачи в страната ще се грижат за ястията, които други сто прислужници и прислужнички ще ти ги поднасят в златни блюда... Ще дойдеш ли, девойко — каляската ми те чака навън?!

Ала омайните обещания на царския син, които биха накарали всяко друго момиче на нейно място да загуби ума и дума от щастие, не развълнували дъщерята на говедаря, не достигнали до сърцето ѝ:

— Господарю, сполай ти за похвалите, с които ме отрупа, поклон и за всичко, което щедро ми обеща, ако дойда с тебе в твоя дворец! Но и децата знаят, че всяко цвете вирее най-добре там, където за първи път го е галнало слънцето, където първен го е окъпала росата... — издърпала тя кротко ръцете си от пламналите длани на принца. — Ти сам видя, че съм сиромашко момиче, дъщеря на последния човек в селото. В тази съборетина, както ти нарече моя дом, съм родена, в това забутано сред планинските пуциначи селце съм порасла, не ми е мястото да живея в палати. Тука боднах първата китка в косите си, свита от цветята на моята моминска градинка, които самичка съм садила, сама поливала, та не бих ги сменила драговолно с никакви накити от драгоценни камъни. Тука познах сладостта на първия комат

хляб, спечелен с труда на собствените си ръце, и оттогава най ми е сладко яденето, което самичка съм си заслужила, самичка сготвила. Тука за първи път се показах на хората в нови дрешки, пак от мене ушити, от моите ръце със ситен бод украсени. Тука — ох, тука всичко ми е мило, всичко топли като слънчице сърцето ми и не бих го дала дори за сто най-лични дворци на света!... Затуй, господарю, няма да тръгна с тебе, търси си другаде лика-прилика!

И златната каляска, в която седнал с помръкнали очи сам-самичък напереният, преди да влезе в говедарската къщурка царски син, загромолила унило по обратния път за столицата...

Втори тръгнал към къщичката под двата вековни бряста да опита късмета си при златното момиче синът на търговеца. Надут като пуяк в подплатената му със скъпи кожи шуба, току пред прага на бедния дом той показал на приятелите си пълна с жълтици кесия и ухилен до уши, изписукал гордо:

— Ето го разковничето, с което ще накарам да затупти сърцето на хубавицата за мене! Ще видите, че като раздрънкам пред сиромашкинчето тези алтъни, то ще опули хей такива очи и ще тръгне подире ми като кученце... Е-хе, не току-тъй баща ми е прославен търговец, научил ме е да знам силата на златото — хо-хо-хо!

Така, уверен в победата си, богатият момък влязъл в къщата на девойката с тежки стъпки, с вирната глава. Но минало — не минало половин час време, и той, както първият натруфен жених, излязъл от дома на говедаря без невеста, за да поеме с клепнали уши по същия път, по който изчезнал и отхвърленият преди него царски син...

Последен отишъл при златното момиче ратаят — третият, най-бедният момък, който дошъл този ден под двата бряста с надежда да спечели сърцето му. Видял преди това сам как като мокри кокошки напуснали къщурката на говедаря двамата му богати съперници, докато се решил да влезе и той вътре, ратаят три пъти стигал до вратите на моминия дом и три пъти пред прага му се сепвал:

„Къде си тръгнал, бедняко — това момиче отблъсна царския син, не се помами от жълтиците на търговчето, та тебе ли ще вземе, дето и свястна къща си нямаш, в която да го отведеш!... Връщай се, връщай, не е за тебе то!“

Ала и трите пъти сърцето му го отправяло неудържимо пак назад:

— Иди при севдата си, та макар само да ѝ довериш бляновете, които си бленувал за нея под звездите в гората! — пърхало то настойчиво в гърдите му всякога, когато побягвал от дома на девойката. — Нима ще ги оставиш да угаснат, без да ги е чула тя!

Най-сетне на четвъртия път момъкът влязъл в къщурката на говедаря и на един дъх разказал на златното момиче колко нощи осъмвал заради него буден в гората, загледан в звездите. Повторил му галените думи, които мълвял по това време там за него. Описал му безмерното си щастие, което го спохождало винаги, когато дори за миг вярвал, че някоя от звездите ще нашепне същите думи поне в съня на любимата му... Накрая въздъхнал издълбоко:

— Е, казах ти, каквото имах да ти казвам, сега мога да си отида, че да се надявам да избереш мене пред принца и сина на търговеца, не смея... Нали освен едно сърце, което те обича лудо, и двете ми голи работливи ръце нямам нищичко какво друго да ти обещаю!

Но дъщерята на говедаря не го пуснала. Пламнала като божур от възлудение, тя изтичала близо до него, хванала силната му десница и изумила всички, които я чули кога изрекла със задавен от щастие глас:

— Почакай ме, мили, и аз ще дойда с тебе... Твоето сърце, което ме обича, ще ме дари с щастие, що не се купува с пари, а работливите ти ръце никога няма да оставят гладен дома ни — какво повече мога да искам от тебе!

И след три дни златното момиче и хубавият ратай дигнали сватба за чудо и приказ, която продължила девет дни и девет нощи...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.